

Rozhovor s Miroslavem Růžičkou

JUDr. Miroslav Růžička, Ph.D. (*1958)

Vystudoval brněnskou právnickou fakultu (1982). Začínal jako právní čekatel, roku 1985 byl jmenován prokurátorem Okresní prokuratury v Blansku, později (1989) přešel ke Krajské prokuratuře v Brně. Od roku 1994 působí ve funkci ředitele odboru NSZ (nejprve Trestního odboru, od roku 1999 vede Analytický a legislativní odbor – ALO). Je členem Unie státních zástupců, redakční rady Státního zastupitelství a dalších odborných časopisů. Zasedá ve vědecké radě Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Působí jako lektor Justiční akademie, hojně odborně publikuje. Získal cenu Právník roku v oboru trestního práva (2009).

► **Jste chodící historií, v očích kolegů „tím, kdo je odjakživa na Nejvyšším státním zastupitelství“. Ale co vaše profesní začátky? Proč zrovna trestní právo?**

Historie je má záliba, nemyslím si, že bych byl tak dobrý, znám kolegy, kteří jsou vynikajícími právníky i historiky, jednoho opravdu skvělého máme i na našem odboru. Faktem je, že o historii se zajímám neustále, ale v tom se právě skrývá odpověď na tuto otázku. Vždy jsem se zajímal o historii, chtěl jsem ji studovat na filozofické fakultě, ale v roce 1978, při vyplňování přihlášky ke studiu na vysoké škole, jsem se úplně na poslední chvíli rozhodl, že bych chtěl studovat právnickou fakultu. Zalíbilo se mi trestní právo z toho důvodu, že už tehdy jsem byl občas účasten díky svému otci, soudci přísedícímu, hlavních líčení u Městského soudu v Brně. Proto jsem změnil pořadí preferovaných vysokých škol. Po dokončení studia na právnické fakultě jsem se ucházel o vědeckou aspiranturu (obdoba dnešního studia zakončeného titulem Ph.D.) na katedře občanského práva, ale nemohli mne přijmout (museli přijmout jinou uchazečku, která se měla stát předsedkyní fakultního výboru SSM). Z důvodů, které blíže neznám, mým rodičům telefonoval tehdejší personalista Krajské prokuratury v Brně, zda bych neměl zájem o to stát se právním čekatelem, a tak díky další náhodě jsem začal působit v této oblasti. Malinko se obávám, že má odpověď v dnešní době velmi náročných výběrových řízení vyvolá údiv či hněv, ale tak to doopravdy bylo. Aktuálně je doba úplně jiná a vůbec to uchazečům nezávidím.

► **Jak jste se stal prokurátorem Okresní prokuratury v Blansku a jak na působení zde vzpomínáte?**

Jak už jsem uvedl, byl jsem přijat na prokuraturu jako právní čekatel a vzhledem k tomu, že v Brně, kde

jsem bydlel, nebylo volné místo, byl jsem přidělen na Okresní prokuraturu v Blansku. A musím říci, že ač doba byla složitá (například v roce 1984 se odehrál v režii bývalé StB spektakulární zásah proti soudu a prokuratuře, byla to normalizace se vším všudy), vzpomínám na své působení v Blansku moc hezky. Ač založením spíše právní teoretik, nesmírně mne bavila i aplikační praxe. Zaměřoval jsem se na trestné činy hospodářské a trestné činy v dopravě, ale zajímala mne i trestná činnost proti životu a zdraví.

► **V roce 1989 jste přešel na Krajskou prokuraturu v Brně. Jak jste zažil sametovou revoluci?**

Ač to bude znít zvláštně (byl jsem činný u represivního orgánu už v době normalizace a byl jsem také členem KSČ), sametovou revoluci jsem velice vítal. V době revoluce jsem byl na kraji na vraždách, ale vnímal jsem všechny nálady (řekl bych, že u mne jasný předěl byl „Palachův týden“ v lednu 1989). Proto mi nečinilo absolutně žádné problémy přejít do nových demokratických poměrů. Přiznávám, že z členství ve straně jsem měl určité stigma (ale vstoupil jsem tam dobrovolně).

► **Zkraje 90. let minulého století právníci z justice houfně odcházeli do soukromé sféry, hlavně do advokacie. Nezvažoval jste, že se přidáte?**

Právě počátkem 90. let, v době, kdy ještě fungovala prokuratura, ale v nových poměrech, jsem příliš nevěřil, že by si nás jako prokurátory starého režimu nechali. Proto jsem se nechal zaregistrovat u České advokátní komory jako advokát (a zároveň jsem pojal záměr vyučovat na právnické fakultě občanské právo). Z toho ale nakonec sešlo. Zůstal jsem na prokuratuře a v praxi jsem působil až do konce roku 1993, a to stále v oblasti zvláště závažné násilné kriminality.

► **Od roku 1994 jste ředitelem odboru Nejvyššího státního zastupitelství. Jakým vývojem instituce za čtvrtstoletí prošla?**

NSZ vzniklo, tak trochu, na „zelené louce“. Z původní generální prokuratury (která navíc po rozdělení státu do sebe absorbovala ve značné míře i prokurátorky a prokurátory bývalé federální generální prokuratury) se stalo VSZ v Praze. To bylo těžce zasaženo i lustračním zákonem, protože odešli všichni členové Lidových milicí. VSZ v Olomouci vzniklo až o dva roky později. NSZ sídlilo, shodně jako Nejvyšší soud, v Brně. V Praze až do konce roku 1999 sídlila pobočka NSZ pro mezinárodní justiční spolupráci, v jejímž čele stála skvělá odbornice Jaroslava Novotná. Přesun do Brna byl ale správný. NSZ bylo pojato minimalisticky, očekávalo se původně, že těžištěm soustavy budou vrchní, a především krajská státní zastupitelství. To je ostatně i model německé či rakouské veřejné žaloby, ač i tam vývoj posledních let vedl k určité centralizaci. Státní zastupitelství mělo být úplně něčím jiným než prokuratura. Přesto se s historickými návaznostmi na prokuraturu vyrovnávalo po celou dobu své existence, zejména ale v prvních letech (typický příklad – dohled v soustavě a dohled nad dohledem). Ač se NSZ muselo vybudovat prakticky od začátku, nakonec, myslím si, se to docela podařilo. Byla to zásluha všech, jak vedoucích představitelů, tak i všech, kdo na NSZ působili a působí.

► **Jak se v denním chodu NSZ podepisovaly osobnosti jednotlivých nejvyšších státních zástupců? Který z těch bývalých vám byl nejmilejší?**

Pozoruhodné je – a kladu si někdy otázku, čím to je, měl jsem v tomto směru štěstí –, že jsem vycházel se všemi. Bohumíra Kopečná byla první, pracovalo se s ní skvěle, ač ta doba byla „vymknutá z kloubů“ (fenomén „devadesátka“ je dostatečně popsán, viz aktuální seriál¹, není třeba nic dodávat). Vít Veselý byl skvělý šéf. Vedl soustavu státního zastupitelství naprosto bezproblémově a s vysokou odborností. A snad měl smůlu jedině v tom, že nastala vládní krize v roce 1998 a předčasné volby, a domnívám se, že i díky svému perfekcionismu, nevelké ochotě podílet se na takzvané Akci čisté ruce, se nelíbil tehdejšímu premiérovi Miloši Zemanovi. Marie Benešová jako nejvyšší státní zástupkyně vyvolávala někdy pochyby, zejména svými ne zcela uváženými výroky, byla to vždy rozevlátá osobnost. Ale její éru jako nejvyšší státní zástupkyně hodnotím kladně. Jaroslav Fenyk,

¹ Seriál Devadesátky, pojednávající o známých českých vraždách 90. let 20. století, uvedla počátkem roku 2022 Česká televize, pozn. O. Š.

dnes místopředseda Ústavního soudu, už tehdy byl zcela výjimečnou osobností a působil jako první náměstek. Byla například přijata novela zákona o státním zastupitelství č. 14/2002 Sb., která velmi výrazně posunula státní zastupitelství do oblasti justice. Renata Vesecká nastupovala s velkými očekáváními, ale tato očekávání se z důvodů, o kterých se mi mluví nesmírně těžko, nepodařilo naplnit. A nešlo asi jen o jedinou kauzu, těch problémů bylo tehdy více. Musím zároveň zdůraznit, že jako osobnost mi Renata Vesecká byla hodně blízko, což nic nemění na konstatování v předchozí větě. Je mi to líto, že to takto dopadlo, ale nedalo se s tím nic udělat, musela přijít nová osobnost. Pavel Zeman nastoupil snad ještě s většími očekáváními, a mohu říci (a neříkám to jen díky tomu, že aktuálně působí na Analytickém a legislativním odboru), že se mu je podařilo naplnit naprosto beze zbytku, a byla tam i výrazná „přidaná hodnota“. Jak ohledně vnějších vztahů soustavy státního zastupitelství, tak i ohledně vnitřních vztahů ve státním zastupitelství, jsme se posunuli dále (a to i pokud jde o nezávislost státního zastupitelství a státních zástupců, ale také mezinárodních kontaktů). Igor Stříž představuje jasnou tendenci ke kontinuitě ve vztahu k předchozí éře, je to plně namístě. Je velmi pozitivní, pokud pokračuje v tom, co Pavel Zeman nastavil.

► **Vydali jsme se roku 1994 systémově správným směrem, nebo jsme měli zachovat prokurátorský model veřejné žaloby jako třeba Slováci?**

Myslím, přes veškerou nostalgii po éře prokuratury, že státní zastupitelství je pro ČR optimální systém. Prokuratura není systémově chybné řešení, je to jen jiný model veřejné žaloby. Mám za to, že pro české podmínky je lepší decentralizovaný model veřejné žaloby. Rozsah mimotrestní působnosti státního zastupitelství prakticky eliminuje možné vzpomínky na všeobecný dozor prokuratury. Nedovedu si příliš představit, že bychom se někdy vrátili k prokuratuře. Státní zastupitelství může dávat velmi široké možnosti k vývoji směrem k nezávislosti. Ta je stále ideálem, mnohdy je (zejména politiky) zpochybňována, ale není zjevně jiná možnost. Státní zastupitelství nemůže být závislé na vládě, jakkoli může být složkou moci výkonné (to nic nemůže změnit na jeho postavení v rámci trestní i mimotrestní justice). Nezávislost se nemůže týkat jen státního zastupitelství jako instituce, ale i jednotlivých státních zástupců. Ač samozřejmě nejde o totožnou nezávislost jako u soudců, to je dáno tím, že státní zastupitelství je i jako součást justice v širším smyslu orgánem veřejné moci, který má zcela jinou úlohu (a tedy také jinou pravomoc).

► **Patříte ke generaci, která kdysi pracovala pouze s propiskou a psacím strojem. Jak dlouho trvalo dát dohromady rozsáhlé odborné texty?**

Musím říci, že přechod na počítač někdy v letech 1991 a 1992 byl epochálním převratem. Na dobu, kdy se všechny texty psaly na psacím stroji (a tehdy mi pro můj styl už přezdívali „kulomet“, obávám se, že se můj styl příliš nezlepšil ani na počítači, o tom by mohli pamětníci z nejrůznějších akcí vyprávět) si velice dobře pamatují. Bylo to složité, ale i tehdy se kupodivu vytvářely i texty odborné, publicistické. Ale přechod na počítač, to byla opravdová revoluce. V dnešní době jsou informační technologie a jejich úroveň podrobovány kritice (z důvodu možné takzvané digitální demence), ale jsem přesvědčen o tom, že elektronizace a digitalizace nejen státního zastupitelství, ale veškerého výkonu veřejné moci, tak jako například v Estonsku, je mimořádnou příležitostí a dokonce i nezbytností.

► **Máte představu, kolik stanovisek vydalo ALO za více než dvacet let, co jej vedete?**

Pokud by se počítala takzvaná velká stanoviska (§ 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství), tak je to sice hodně přes stovku, v poslední době je jich pohříchu méně, což je dáno tím, že se posiluje význam takzvaných malých stanovisek. Ta ovšem teprve předcházejí těm velkým, vzhledem k tomu, že příslušný právní názor ještě není dostatečně ustálen. Jde o dopad doby, která přináší daleko více aplikačních problémů, ohledně nichž ale trvá delší dobu, než se dospěje k jednoznačnému vyřešení. K výraznému vzestupu počtu velkých stanovisek by vedla nepochybně rekodifikace trestního práva procesního. Co považuji za úplně zásadní je to, že neplatí závaznost stanovisek. Ostatně ani judikatura soudů není formálně závazná (výjimku představují nálezy Ústavního soudu), záleží vždy na přesvědčivosti vyslovených právních názorů. Ač neresppektování soudní judikatury bez náležitého zdůvodnění může mít dopad na postup vyšších soudů (i Ústavního soudu), a v případě výkladových stanovisek se to může projevit zejména v rámci výkonu dohledu, role stanovisek v soustavě státního zastupitelství je oproti soudní judikatuře odlišná. Mělo by jít především o pomůcku, totéž by se mělo týkat pokynů obecné povahy, ač ty ve vymezeném rozsahu závazné jsou.

► **Z přednášek na Justiční akademii vás známe jako liberála s výroky typu „na tržišti právních názorů může i právní čekatel porazit senát Ústavního soudu“. Prosazujete tento debatační styl i při řízení ALO?**

Ohledně právních názorů ano, beze zbytku. Jinak ani postupovat nelze, to bychom se nikam nedostali. Něco jiného je samozřejmě potom procesní role daného orgánu veřejné moci (například Ústavního soudu nebo dovolacího soudu nebo odvolacího či stížnostního soudu, nejvyššího státního zástupce, pokud vydává rozhodnutí podle § 174a odst. 1 trestního řádu, při výkonu instancního nebo vnitřního dohledu a podobně). Jinak ale v rovině právních názorů mimo rámec procesních rolí rozhodně neplatí „vyšší bere“. Pokud jde o řízení odboru, tam platí princip individuálně odpovědného vedoucího ve vztahu k odboru, jsem ochoten vzít v úvahu každý názor, tedy i v této oblasti, nakonec rozhodnutí (či návrh řešení adresovaného vedení) je na mně.

► **Kdo je v praxi nejčastějším zadavatelem analýz? Jak velký je prostor pro vlastní iniciativu, tedy vznášení problémů, které se vám zdají právně zajímavé?**

Analýzy se zadávají zejména na podkladě ustanovení zákona (zpráva o činnosti za uplynulý rok). Týká se to i zvláštních zpráv, kde však zadání vychází z požadavku většinou od subjektů a činitelů stojících uvnitř soustavy státního zastupitelství. Výjimečně může zadání u zvláštních zpráv vyjít od subjektů stojících vně soustavy státního zastupitelství (například od Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra či vlády). Pokud jde o jiné analýzy, tam už je to rozmanitější, a požadavky mohou vzejít od Poslanecké sněmovny, Senátu, jiných orgánů veřejné moci (a tedy i jiných než ministerstev spravedlnosti či vnitra). V mnohých případech jde i o interní záležitost (požadavek na analýzu vzejde od vedení úřadu, jiného nebo našeho odboru). Je zde i prostor pro vlastní iniciativu, ale je třeba brát v úvahu i to, že analýzy by mohly nadměrně zatěžovat soustavu státního zastupitelství. Je nezbytný maximálně racionální přístup.

► **Je podle vás míra represe v trestním zákoníku nastavena správně? Občas je slyšet kritiku přílišné tvrdosti „dvojkové“ krádeže, základní skutkové podstaty úvěrového podvodu, zanedbání povinné výživy, naprosto extrémní výše trestní sazby za verbální schvalování terorismu – a s tím spojeného efektu přeplněných věznic.**

Mám za to – a možná je to kacířský názor – že míra represe je v trestním zákoníku nastavena v zásadě odpovídajícím způsobem, ač zdokonalení je jistě možné. Přesto i náš odbor vypracoval návrhy na novelizaci (to se týkalo právě krádeže podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku, některých teroristických trestných činů,

případně se to zvažovalo i v dalších případech včetně možné dekriminální některých jednání). Jinou otázkou – a v tom vidím značná úskalí – je aplikace. Ta mnohdy podléhá regionálně odlišným přístupům, a to přes veškeré úsilí aplikační praxi sjednotit (máme nesmírně moc sjednocujících materiálů v tom nejširším smyslu, a stejně se dá říci, že aplikační praxe není vždy zdaleka jednotná, typickým příkladem v minulosti bylo ohrožení pod vlivem jiné návykové látky než alkoholu až do vydání sjednocujícího stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu). Značné problémy působila aplikace zejména skutkové podstaty trestného činu krádeže podle § 205 odst. 2 trestního zákoníku v době vyhlášených nouzových stavů (kdy příslušná kvalifikovaná skutková podstata ovšem měla být i tak vykládána materiálně a nikoli jen se zřetelem k nouzovému stavu). Pak nastala situace, kterou řešilo známé rozhodnutí velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 15 Tdo 110/2021 (č. 19/2021 Sb. rozh. tr.). Jakkoli si myslím, že u mnohonásobných recidivistů mohly být ukládány poměrně přísné nepodmíněné tresty odnětí svobody, nemělo se nikdy stát, aby byly ukládány tak vysoké tresty i při velice nízkých majetkových škodách. A těch případů bylo velké množství, bohužel. Osobně mám za to, že úprava trestních sazeb v trestním zákoníku, což se týká i dalších trestů a také právnických osob, je kontinuální proces, který neskončí jednou provždy, kdy si řekneme, že tak, jak je to aktuálně zakotveno, je to definitivní. Je to opravdu „běh na dlouhou trať“. Proto také tyto otázky jsou už tradičně předmětem analýz a úvah o změnách.

► **Podílel jste se na trestní legislativě. Čím si vysvětlit, že procesní rekodifikace má již více než desetileté zpoždění za tou hmotněprávní a je stále v nedohlednu?**

To je velice smutná záležitost. Dalo by se dokonce říci, že trestní zákoník máme takřka jako „vedlejší produkt“ původně preferované trestně procesní rekodifikace. Nakonec se ovšem ukázalo, že trestní zákoník byl schválen daleko dříve, protože se podařilo nalézt shodu na jeho znění jak odbornou, tak politickou. V případě trestního řádu to trvá tak dlouho, protože se dlouhodobě takovou shodu najít nedaří, ač se snad už blýská na lepší časy. Zároveň si nemyslím, že bylo možné oba kodexy schválit najednou.

► **Lze ve třech větách telegraficky shrnout, v čem by podle vás měl být nový trestní řád jiný?**

Měl by určitě vycházet z toho, co se plně osvědčilo v platném trestním řádu. Měl by být koncepčně odlišný, spočívat na základech teorie i praxe trestního

procesního práva, protože nepochybně půjde o moderní kodex trestního práva procesního. Měl by proto odpovídat tomu, čím tato společnost prošla po roce 1989, a co jednotlivé, byť mnohdy velmi rozsáhlé, novelizace nemohly nikdy náležitě zohlednit (mnoho, mnoho novel nepředstavuje nikdy optimální řešení).

► **Jak se v čase vyvíjí kvalita trestní judikatury, zejména nejvyšších soudních instancí? Lze sledovat nějakou tendenci?**

Trestní judikatura Nejvyššího soudu vykazuje tendenci k neustálému zlepšování a zdokonalování. To mohu říci zcela jednoznačně na základě faktu, že už od roku 1994 se účastním na přípravě Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Zejména v posledních letech se zvýšily nejen počty rozhodnutí navrhovaných k publikaci, ale velmi výrazně i jejich kvalita. Za vysoce pozitivní pokládám, že Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek bude nově vydávána elektronicky. Pozitivní je i to, že máme velké množství různých judikatorních rozhodnutí k dispozici (velice bych vyzdvihl činnost odboru mimořádných opravných prostředků NSZ a jimi na extranetu publikovaná rozhodnutí s právními věťami). Je ale třeba vést dělicí čáru mezi různými rozhodnutími, Sbírka soudních rozhodnutí (takzvaná Zelená) zahrnuje jen vybraná rozhodnutí. Za skvělé považuji i to, jak jsou příslušná rozhodnutí komentována v časopisu Státní zastupitelství (včetně nálezů Ústavního soudu). V této době platí, že máme k dispozici obrovské množství nejrůznějších pramenů a jiných zdrojů v literatuře, je třeba je analyzovat a odpovídajícím způsobem věc posoudit, problém je, což nepopírám, že na to není vždy dostatek času v praxi.

► **Jste asi nejvíce odborně publikujícím státním zástupcem, máte i vědecký titul Ph.D. Nezvažoval jste někdy akademickou dráhu, jakou mají například profesori Pavel Šámal a Jaroslav Fenyk?**

Myslím, že nejsem, jsou i kolegové, státní zástupci, na našem úřadě přinejmenším dva, kteří publikují časťji. Akademickou dráhu jsem ani zvažovat nemohl, protože nemám dostatečný rozsah výuky. Přiznávám také, že se mi zdá, a to bez jakékoli nadsázky, že zdaleka nedosahuji takových kvalit, jaká je u vámi uváděných, ale i u jiných významných osobností. Podle mého názoru mým naprostým maximem je titul Ph.D.

► **Je současná řečneme nevráživost části politické scény vůči státním zástupcům jen povrchním jevem, nebo může být počátkem hlubších provozních změn?**

Nevraživost tady byla, je a bude. U všech politických stran i u širší veřejnosti. Můžeme se s tím smířit, nebo usilovat o zlepšení, to určitě možné je a velice bych se k tomu přikláněl. Ale bude to nesmírně těžké, je to dáno postavením státního zastupitelství mezi orgány veřejné moci a ve společnosti. Státní zástupce je veřejný žalobce, jeho posláním, na rozdíl od advokacie, není poskytování právních služeb. Může plnit roli i v oblasti prevence kriminality i při podpoře a pomoci obětem trestných činů, pomáhat lidem, ale stěžejní je právě role veřejné žaloby. To je dané zcela jasně. Politikům se státní zástupci, pokud svou funkci vykonávají náležitě, nikdy líbit příliš nebudou. U širší veřejnosti by pozitivnější povědomí ale nepochybně možné bylo, a v tom ohledu lze určitě napřít síly.

► **Uměl byste shrnout výhody a nevýhody Brna ve funkci hlavního města justice?**

Původně jsem nebyl úplně nadšen tím, že mám působit na vrcholném orgánu veřejné žaloby sídlícím v Brně, protože jsem stále chtěl působit na vraždách. Jednoznačně mám ale za to, že takové postavení Brna je plně namístě (a neplatí to jen z historických odkazů na to, že v době federace bylo Brno geograficky mezi Prahou a Bratislavou, pozice Brna jako důležitého města pro justici vznikla už mnohem dříve). Mám za to, že výhody jasně převažují. A nevýhoda je asi jediná (že je daleko do Prahy, po dálnici D 1, což je vždy pozoruhodný zážitek), i s tou je však možno pracovat.

A nepopírám, že cesty do Prahy i nazpět do Brna jsou skvělé, zejména vlakem (a to, prosím, není ironie).

► **Jak moc vás zasáhl covidový výpadek společenského života? Frekventanti Justiční akademie na vás vzpomínají jako na družného člověka, který rád v pozdních hodinách ve Ztraceném baru v Kroměříži pouštěl z jukeboxu svůj oblíbený hard rock.**

Ach, doba epidemie covid-19 mne zasáhla nesmírně. Vedla sice k posílení moderních pracovních vymožeností (především online komunikace a home office), které velice podporuji (ale mohou se aplikovat i bez zřetele na epidemii, a také tomu tak bylo a nepochybně i bude), ale podle mého nejhlubšího přesvědčení setkávání osobně je to nejlepší. A to nikoli pouze v prostorách restaurací, barů, ale kdekoli, kde je to možné, nejčastěji v poradních a přednáškových místnostech. Ty jiné prostory jen představují nádherný doplněk. A epidemie nám to jasně ukázala (je to určitě i důvod k zamyšlení, že není všechno v životě jen tak krásně přímočaře jednoduché, jak by se mohlo zdát). Tím více si budeme vážit toho, že třeba už brzy (někdy kolem 20. 3. 2022, ač nevím, jak jsou tyto převážně matematické prognózy například Kochova ústavu podložené²) skončí. Věřím, což se ukáže velmi brzy, že ano. Nesmírně moc si to přeji, přeji to nám všem.

*Písemné otázky kladl
Ondřej Šťastný*

² Rozhovor vznikl v lednu 2022, pozn. O. Š.